

Юридична Україна

ВЛАДА

СУСПІЛЬСТВО

ЗАКОНОДАВСТВО

ДИСКУСІЇ

НАУКА

ПРАКТИКА

СУДОЧИНСТВО

6/2022

ЮРІНКОМ ІНТЕР

В. П. Шибіко. Кримінальний процес. Ідеї. Погляди. Думки. Київ: Юрінком Інтер, 2022. 352 с.

ISBN 978-966-667-797-9

**КРИМІНАЛЬНИЙ
ПРОЦЕС**
ІДЕЇ. ПОГЛЯДИ. ДУМКИ

У виданні зібрано системний контент з кримінального процесу. Це – творчий доробок, до складу якого входять праці автора різних часів. Головне, що їх вирізняє, – актуальність та аналітичність матеріалу. У книзі викладено погляди автора, присвячені вирішенню наукових та практичних питань розвитку кримінального процесу. Розглядаються інституціональні проблеми, зокрема: призначення і завдання кримінального процесу, забезпечення доступу до правосуддя, повага до суду, співвідношення повноважень прокурора і слідчого судді під час досудового розслідування, правовий статус обвинуваченого, потерпілого, свідка та інших учасників кримінального процесу. Проаналізована еволюція кримінального процесу України за 30 років Незалежності України.

Видання може зацікавити юристів, які спеціалізуються на вирішенні проблем українського кримінального процесу. Воно стане у пригоді науковцям, викладачам та студентам юридичних закладів освіти.

НОВИНКА!

Земельний кодекс України з постатейними матеріалами (у 2-х частинах) / за заг. ред. Д. В. Ковальського. Київ: Юрінком Інтер, 2022. 532 с. (I частина); 834 с. (II частина).

ISBN 978-966-667-793-1

Земельний кодекс України з постатейними матеріалами підготовлений у співпраці науковців та практиків. Зміст Кодексу та постатейних матеріалів звірений з текстами бази даних «Законодавство України». У збірці наводяться крім 212 статей ЗКУ, також нормативний склад понад двохсот документів, тісно пов'язаних з контентом ЗКУ.

Документи надзвичайно потрібні для прийняття рішень щодо використання та охорони земель, просування земельної реформи, захисту прав людини.

Збірка стане у пригоді професійним юристам, бізнесменам, працівникам контролюючих органів, але головне – землекористувачам.

Юридична Україна

ЩОМІСЯЧНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

№ 6 (234)

Заснований у січні 2003 р.

Legal Ukraine

The magazine is published once a month, in Ukrainian
Magazine was founded in January 2003

ISSN 2308-9636

DOI 10.37749/2308-9636-2022-6(234)

Співзасновники:

Київський регіональний центр
Національної академії правових наук України,

Науково-дослідний інститут
приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака
Національної академії правових наук України,

ТОВ "Юрінком Інтер"

Видавець: ТОВ "Юрінком Інтер"

Founders:

*Kyiv Regional Center of the National Academy of Law Sciences of Ukraine;
Research Institute for Private Law and Entrepreneurship named after Academician F. G. Burchak
of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine;
Yurincom Inter Limited Liability Company.*

Publisher:

Yurincom Inter Limited Liability Company is the first Ukrainian law publishing house.

Згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України від 2 червня 2020 р.
№886 журнал "Юридична Україна" включено до Переліку наукових фахових
видань України, яким присвоєна категорія "Б",
в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття
наукових ступенів доктора і кандидата юридичних наук.

Київ
Юрінком Інтер
2022

РЕДАКЦІЙНА РАДА:

О. Д. Крупчан, доктор юридичних наук, професор (**голова ради**),

М. К. Галантич, доктор юридичних наук, професор (**заступник голови ради**),

О. О. Бакалінська, доктор юридичних наук, професор,

О. А. Беляневич, доктор юридичних наук, професор,

Ю. П. Бурило, доктор юридичних наук,

Г. В. Бюджи, доктор юридичних наук, доцент,

Вільям Еліот Батлер, доктор юридичних наук, професор (США)

О. М. Вінник, доктор юридичних наук, професор,

А. Б. Гриняк, доктор юридичних наук, професор,

Б. В. Деревянко, доктор юридичних наук, професор,

О. В. Дзера, доктор юридичних наук, професор,

Ю. О. Заїка, доктор юридичних наук, професор,

О. В. Зайчук, доктор юридичних наук,

В. В. Комаров, доктор юридичних наук, професор,

О. В. Кресін, доктор юридичних наук,

Н. С. Кузнєцова, доктор юридичних наук, професор,

О. П. Орлюк, доктор юридичних наук, професор.

В. Д. Примак, доктор юридичних наук, професор,

О. В. Совгіря, доктор юридичних наук, професор,

М. О. Теплюк, доктор юридичних наук,

О. О. Штефан, доктор юридичних наук.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

О. Л. Копиленко, доктор юридичних наук, професор (**голова колегії**),

В. С. Ковальський, доктор юридичних наук, доцент

(**заступник голови колегії**),

М. К. Галантич, доктор юридичних наук, професор,

В. В. Кочин, кандидат юридичних наук, доцент,

О. Д. Крупчан, доктор юридичних наук, професор,

Р. А. Майданик, доктор юридичних наук, професор,

В. М. Махінчук, доктор юридичних наук, професор,

С. В. Бобровник, доктор юридичних наук, професор,

П. С. Берзін, доктор юридичних наук, професор,

В. А. Васильєва, доктор юридичних наук, професор,

В. В. Костицький, доктор юридичних наук, професор,

А. В. Коструба, доктор юридичних наук, професор,

О. Ф. Мельничук, доктор юридичних наук

Л. Г. Матвєєва, доктор юридичних наук, професор,

Н. В. Міловська, кандидат юридичних наук, доцент,

Л. М. Ніколенко, доктор юридичних наук, професор,

Н. П. Шишкова, доктор юридичних наук, професор (Чеська Республіка).

Журнал рекомендовано до друку Вченою радою Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака Національної академії правових наук України (протокол № 7 від 27.07.2022).

EDITORIAL COUNCIL:

O. D. Krupchan, Doctor of Laws,
Professor (**Chairman of the Council**),

M. K. Galantych, Doctor of Laws,
Professor

(**Deputy Chairman of the Council**),

O. A. Bakalinska, Doctor of Laws,
Professor,

William Elliott Butler, Doctor of Laws,
Professor (USA),

O. A. Belianevich, Doctor of Laws,
Professor,

Y. P. Burilo, Doctor of Law, Associate
Professor,

G. V. Buyadzhi, Doctor of Laws,
Professor,

A. B. Grinyak, Doctor of Laws,
Professor,

B. V. Derevyanko, Doctor of Laws,
Professor,

O. V. Dzera, Doctor of Laws, Professor,

V. V. Komarov, Doctor of Laws,
Professor,

O. V. Kresin, Doctor of Laws,

N. S. Kuznetsova, Doctor of Laws,
Professor,

A. P. Orlyuk, Doctor of Laws, Professor,

V. D. Primak, Doctor of Laws,
Professor,

O. O. Stefan, Doctor of Law, Associate
Professor,

O. V. Sovgyrya, Doctor of Laws,
Professor,

M. O. Tepliuk, Doctor of Laws,

O. M. Vinnik, Doctor of Laws,
Professor,

O. V. Zaichuk, Doctor of Laws,

Y. A. Zaika, Doctor of Laws, Professor.

EDITORIAL BOARD:

O. L. Kopylenko, Doctor of Laws,
Professor (**Chairman of the Board**),

V. S. Kovalsky, Doctor of Laws,
Associate Professor

(**Deputy Chairman of the Board**),

M. K. Galantych, Doctor of Laws,
Professor,

V. V. Kochin, Candidate of Laws,
Associate Professor,

A. D. Krupchan, Doctor of Laws,
Professor,

M. A. Maidanyk, Doctor of Laws,
Professor,

V. M. Mahinchuk, Doctor of Laws,
Professor,

S. V. Bobrovnik, Doctor of Laws,
Professor,

P. S. Berzin, Doctor of Laws, Professor,
V. A. Vasylieva, Doctor of Laws,

Professor,
V. V. Kostitsky, Doctor of Laws,

Professor,
A. V. Kostruba, Doctor of Laws,

Professor,
O. F. Melnychuk, Doctor of Laws

L. G. Matveeva, Doctor of Laws,
Professor,

N. V. Milovska, Candidate of Laws,
Associate Professor,

L. M. Nikolenko, Doctor of Laws,
Professor,

N. P. Shyshkova, Doctor of Laws,
Professor (Czech Republic).

The Academic Council of the Research Institute for Private Law
and Entrepreneurship named after Academician F. G. Burcha of the National Academy
of Legal Sciences of Ukraine (Protocol No. 7 from 27.07.2022)

УДК 341.1+342.565

DOI 10.37749/2308-9636-2022-6(234)-1

П. С. Пацурківський,доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри публічного права

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Р. О. Гаврилук,докторка юридичних наук, професорка,
завідувачка кафедри публічного права

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

МОДЕРНІЗАЦІЯ ЄСПЛ ПРИНЦИПУ THE RULE OF LAW ЯК ПАРАДИГМАЛЬНОЇ МАТРИЦІ ЗАХИСТУ ЛЮДСЬКИХ ПРАВ І СВОБОД

В статті на основі антропосоціокультурного, ціннісного та системного підходів досліджується модернізація Європейським судом з людських прав принципу the Rule of Law як парадигмальної матриці захисту людських прав і основоположних свобод. Конкретними задачами дослідження є аналіз: а) еволюції антропосоціокультурного контексту реалізації ЄСПЛ принципу the Rule of Law; б) причин та характеру світоглядної і методологічної криз в інтерпретаційній діяльності ЄСПЛ; в) змісту обґрунтованих ЄСПЛ базових принципів та загальних правил розгляду ним усіх справ; г) характеру вироблених ЄСПЛ еластичних правил вирішення ним конкретних типів справ. В результаті дослідження автори прийшли до низки висновків: 1. Одним з визначальних чинників, що зумовлює зміст принципу the Rule of Law у кожен окремо взятий історичний період, є антропосоціокультурний контекст відповідної епохи. Ключовими системоутворюючими чинниками такого контексту у середині ХХ ст. стали людиноцентристський поворот, кардинальна зміна суб'єктності індивідів та зумовлена ними революція у сфері захисту людських прав і свобод. 2. Світоглядна криза ЄСПЛ у перший період його діяльності мала конкретно-історичний характер і була зумовлена конфліктом позитивістського світогляду переважної більшості тодішніх суддів ЄСПЛ та природним характером людських прав і свобод. Методологічна криза у діяльності ЄСПЛ стала зворотною стороною кризи світоглядно і відображала домінування текстуального підходу суддів до тлумачення Конвенції. Вона була подолана внаслідок доповнення ЄСПЛ цього підходу аксіологічним підходом. 3. Усі сформульовані Європейським судом з людських прав принципи і загальні правила щодо розгляду справ та положення стосовно правової природи Європейської Конвенції із захисту людських прав і основоположних свобод, а також консенсусно ухвалені Венеційською Комісією шість обов'язкових елементів поняття «the Rule of Law» та критерії мірила правовладдя мають характер родових критеріїв принципу верховенства права як універсального інструменту захисту людських прав і свобод. 4. Виробленим ЄСПЛ еластичним правилам вирішення конкретних типів справ притаманний видовий характер як критеріїв принципу the Rule of Law у сфері захисту людських прав і свобод. Обидва види цих критеріїв атрибутивно необхідні для правомірного вирішення будь-якої справи, що стосується захисту людських прав і свобод.

Ключові слова: принцип верховенства права, людські права й основоположні свободи, ЄСПЛ, модернізація, парадигмальна матриця.

Постановка проблеми. Винятково руйнівна та жорстока стосовно Українського народу російсько-українська війна, яка уже змінила хід історії людства у ХХІ ст., має одним зі своїх наслідків тотальне порушення росією як державою-агресором людських прав і свобод передусім українців, а також великого числа осіб-членів інших спільнот. За цих умов надзвичайно гостро постала необхідність їх ефективного правового захисту. Узвичаєним інструментом такого захисту людських прав і свобод зарекомендував себе принцип *the Rule of Law*. Очевидно, в умовах, які кардинально змінилися у порівнянні з попереднім періодом часу, розуміння та застосування цього принципу правозахисними інституціями потребуватиме відповідної модернізації. У зв'язку з цим безумовною цінністю є уже набутий Європейським судом з людських прав досвід щодо модернізації принципу верховенства права як парадигмальної матриці захисту людських прав і свобод у попередні періоди його еволюції.

Окремі аспекти цього досвіду уже досліджувалися у вітчизняному правознавстві цілим рядом вчених: С. Головатим, М. Козюброю, П. Рабіновичем, Т. Багриєм, В. Венгером, В. Гончаровим, С. Добрянським, Є. Зверевим, О. Луцієм, Ю. Матвеевим, Р. Панкевичем, С. Погребняком, Т. Полянським, С. Рабіновичем, В. Речицьким, М. Савчиним, Т. Фулей та ін. Водночас модернізація ЄСПЛ принципу *the Rule of Law* як парадигмальної матриці захисту людських прав і свобод ще не піддавалася у вітчизняній теоретичній юриспруденції спеціальному системному аналізу.

Метою статті є осмислення модернізації Європейським судом з людських прав принципу *the Rule of Law* як парадигмальної матриці захисту людських прав і основоположних свобод. Конкретними задачами дослідження є аналіз: а) еволюції антропосоціокультурного контексту реалізації ЄСПЛ принципу верховенства права; б) причин та характеру світоглядної і методологічної криз в інтерпретаційній діяльності ЄСПЛ; в) змісту

обґрунтованих ЄСПЛ базових принципів та загальних правил розгляду ним усіх справ; г) характеру вироблених ЄСПЛ правил вирішення ним окремих типів справ.

В основу пізнавального інструментарію даного дослідження покладено антропосоціокультурний, аксіологічний та системний підходи, а також принцип об'єктивності й історизму до аналізу предмету дослідження.

Виклад основних результатів дослідження. 1. Еволюція антропосоціокультурного контексту реалізації ЄСПЛ принципу *the Rule of Law*. Принцип *the Rule of Law* як нормативний феномен цивілізованих спільнот з'явився у 1950 р. Такої властивості надала йому Європейська Конвенція із захисту людських прав та основоположних свобод (далі — ЄКПЛ). Людиноцентристський поворот середини ХХ ст. та зумовлена ним революція у сфері захисту людських прав і свобод, що сталися у Європі та світі в цілому, ускладнили практичне застосування цього принципу у його первісній версії. Це було зумовлено тим, що даний принцип атрибутивно прив'язаний до людських прав, а останні у різних правових культурах та пізнавальних традиціях тлумачаться і застосовуються по-різному. Це негативно позначилося на ролі принципу *the Rule of Law* як універсального стандарту дотримання і захисту людських прав і свобод.

Вагомим додатковим чинником, що ускладнював співмірні підходи до розуміння і застосування принципу *the Rule of Law* як універсального стандарту захисту людських прав і свобод державами-членами Ради Європи стало прискорення процесів суспільних перемін у них та суспільного прогресу в цілому у Європі та світі. Ключовою серед цих перемін стала трансформація держав-членів ЄС перехідного інструментального типу у зрілі інструментальні держави, що відкрило принципово нові горизонти у сфері захисту прав і свобод людини. Це породило феномен «старіння» ЄКПЛ, з одного боку, та потребу в модернізації її змісту — з іншого. Незрівнянно гос-

тріше постала проблема застосування ЄКПЛ Європейським судом з людських прав для захисту цих прав і свобод у кожній конкретній справі з їх унікальними контекстами та обставинами.

Усе вищевикладене зумовило нагальну потребу в інноваційному оновленні світоглядної матриці розуміння та методології тлумачення і застосування ЄКПЛ. Неминучим наслідком вищезазначеної інновації очікувалася аналогічна зміна розуміння і тлумачення також принципу the Rule of Law з метою вироблення у його парадигмальних межах еластичних системних критеріїв захисту людських прав і свобод. Цим гнучким системним критерієм була відведена роль універсальних стандартів як інструменту захисту людських прав і свобод. Вони були покликані замінити попередній підхід до застосування принципу the Rule of Law, який дістав у науці назву практики універсалізації й урізноманітнення [1, С. 13—21]. Останній мав своїм наслідком втрату єдиного розуміння й однотипного застосування цього принципу у різних правових культурах [2, С. 106—107].

З часом, коли принцип the Rule of Law трансформувався в основоположну загальнолюдську цінність, застосування його у якості універсального стандарту захисту людських прав і основоположних свобод ще більше ускладнилося, оскільки розбіжності у розуміння і тлумаченні цього принципу різними суб'єктами, котрі репрезентували значно довший ряд правових культур і пізнавальних традицій, ніж це мало місце у межах Європи, стали ще очевиднішими [3, с. 152]. Це сталося на межі 60-х—70-х років ХХ ст. і породило серйозну світоглядну і методологічну кризу у застосуванні цінностей the Rule of Law.

2. Причини та характер світоглядної і методологічної криз в інтерпретаційній діяльності ЄСПЛ. Світоглядна криза була зумовлена сукупністю обставин, найголовнішою з яких виявився людиноцентристський поворот, що стався у суспільній практиці в середині ХХ ст. спершу у Європі та Західній цивілізації

в цілому, а дещо пізніше й в усьому світі. Цей поворот з часом по праву дістав назву коперниканського, оскільки парадигмально змінив ієрархію усіх суспільних цінностей. Внаслідок даного повороту місце найголовнішої суспільної цінності де-юре перейшло від держави до людини. Одними з найголовніших безпосередніх його наслідків стала поява Загальної декларації прав людини ООН 1948 р., Європейської Конвенції із захисту людських прав і основоположних свобод 1950 р., а дещо пізніше й ряду інших міжнародних конвенцій, які вперше у людській історії створили дієву систему захисту людських прав і свобод. Державоцентристська парадигма світобачення з її основоположним принципом стосовно індивіда «Ти повинен» після її майже 2000-річного панування інтенсивно витіснялася з епіцентру суспільного життя людиноцентристською парадигмою з її базовим принципом «Ти можеш», а людина знову ставала «мірою усіх речей».

Найістотношою з усіх цих суспільних перемін виявилася зміна суб'єктності індивіда, який із об'єкта державних процедур все очевидніше заявляв про себе як про самодостатнього їх суб'єкта та суб'єкта суспільного буття загалом. Одним з безпосередніх практичних наслідків цього став помітний ріст звернень осіб в ЄСПЛ за захистом своїх конкретних прав і свобод у таких же конкретних життєвих ситуаціях. Судді ЄСПЛ, в свою чергу, будучи у своїй переважній більшості вихованцями та носіями європейської континентальної (позитивістської) традиції праворозуміння і правозастосування, під час першого періоду діяльності Суду нерідко виявлялися неспроможними розгледіти у цих конкретних правових ситуаціях порушення людських прав. Адже відповідно до вищезазначеної традиції праворозуміння вони зважували й оцінювали кожен конкретний випадок ймовірного порушення людських прав і свобод за допомогою гносеологічного потенціалу типової юридичної конструкції відповідної юридичної норми ЄКПЛ в цілому. Це не відпо-

має загальний характер і в силу цього не може охопити дійсність у всьому багатстві її конкретних проявів [7, V. 1137 b.]. А відомий мислитель XX ст. Г.-Г. Гадамер резюмував, що саме в цьому й полягає ключова проблема правової герменевтики, оскільки юридичні норми людської поведінки не є вічними чи незмінними, але й водночас вони не є простими конвенціями, адже вони відображають природу відповідних феноменів (у нашому випадку людських прав), а ця природа проявляє себе щоразу тільки у своєму здійсненні [8, с. 295].

Особливо вагомими виявилися доктринальні напрацювання у сфері тлумачення юридичних текстів у німецькій правовій традиції, представники якої філософи Ханна Аренд і Мартін Гайдеггер, теоретики права Георг Еллінек і Роберт Алексі, філософи права Артур Кауфманн та Густав Радбрух, а також цілий ряд інших залишили нащадкам ґрунтовний доробок щодо аксіологічного тлумачення юридичних текстів. Зокрема, Г. Радбрух зазначав в одній зі своїх підсумкових робіт «Філософія права», що воля законодавця, серед іншого, є «вираженням апріорної необхідності систематизованого тлумачення всього правопорядку в цілому» [9, с. 129]. Тому, на його думку, «не виключається можливість вбачати у волі законодавця навіть те, чого ніколи не було у волі розробників закону» [9, с. 129]. Г. Радбрух резюмував, що «юридичне тлумачення — не переосмислення задуманого, а остаточне осмислення того, що продумане. Воно відштовхується від філологічної інтерпретації закону, щоб якомога швидше здобути самостійність — подібно до корабля, що йде в плавання, який лоцман веде за визначеним маршрутом через портові води, а потім капітан «кладе» на власний курс у відкритому морі» [9, с. 129].

З часом еволюційний підхід до тлумачення норм позитивного права переріс у німецькій традиції праворозуміння і правопізнання у доктрину «добудови» права, ліберальну за її змістом і функціональним призначенням. Ця доктрина визначає підстави, правила та межі ви-

ходу суддів та суду в цілому під час здійснення правосуддя за буквальний (формальний) зміст юридичної норми, що підлягає застосуванню, з метою врахування нового контексту та конкретики у суспільних відносинах і юридичній практиці з метою подолання ймовірної несправедливості внаслідок текстуально-го тлумачення юридичної норми, а також заповнення прогалин у праві [10; 11; 12]. У цьому підході органічно поєднуються онтологічне й аксіологічне тлумачення позитивного права.

Принагідно зазначимо, що поєднання онтологічного та аксіологічного тлумачення права на схилі XX ст. виявилось властивим переважній більшості європейських традицій праворозуміння та правозастосування. Особливо переконливо це проявилось під час відомої дискусії між авторитетними французькими вченими-конституціоналістами О. Пферсманом і М. Тропером із вищезазначеного приводу, яка привернула до себе увагу юристів усієї Європи [13; 14; 15]. Ще одним прикладом цього є також дискусія з аналогічної проблеми, що мала місце у 1995 р. між К. Альчурроном та Р. Гуастіні [16].

ЄСПЛ, перейшовши до еволюційного тлумачення під час розгляду конкретних справ, яке поєднує в собі онтологічне й аксіологічне тлумачення, подолав і методологічну кризу, що мала місце у його діяльності.

3. Зміст обґрунтованих ЄСПЛ базових принципів та загальних правил розгляду ним усіх справ. Спершу Суд виробив ключові інноваційні принципи тлумачення та застосування ЄКПЛ. Хронологічний порядок появи цих принципів дещо відрізняється від їх логічного ряду, важливого для динамічного тлумачення Конвенції, на який ми вважаємо необхідним звернути особливу увагу. Першим у логічному ряду цих принципів слід назвати висновок Суду, що Конвенція є «живим інструментом, який «має тлумачитись у світлі сучасних умов». Його було обґрунтовано у рішенні Суду по справі «Тілер проти Сполученого Королівства» [17]. Це положення зміню-

вало попередній підхід і до розуміння принципу the Rule of Law на його інноваційне бачення як «живого інструменту», який також «має тлумачитись у світлі сучасних умов». Вищезазначений висновок ЄСПЛ став своєрідним рубіконом у процесі переходу Суду до динамічного (еволюційного) тлумачення Конвенції як критерію оцінки кожної конкретної справи. Стислу і водночас глибоку характеристику цієї парадигмальної інновації у діяльності ЄСПЛ дав Люціус Вільдгабер, один з колишніх очільників Суду. Зокрема, він з висоти початку ХХІ ст. резюмував, що завдяки цьому рішенням Суду Конвенція «довела свою спроможність еволюціонувати у світлі соціальних і технологічних подій, яких її укладачі, навіть будучи далекоглядними, ніколи не могли б і уявити собі» [18, с. 84.]. Сергій Головатий резонно зазначив, що: «Доктрина «живого інструмента» є одним із найвідоміших принципів практики Страсбурзького Суду» [19, с. 344].

Другим у логічному ряду інноваційних принципів тлумачення і застосування ЄКПЛ став висновок Суду про те, що Конвенцію було «встановлено не для гарантування прав, які є теоретичними або ілюзорними, а прав, що є практичними та дієвими». Його було обґрунтовано у рішенні Суду по справі «Арей проти Ірландії» [20]. Дане положення також аналогічно змінило розуміння і застосування принципу the Rule of Law. Внаслідок появи цього принципу ЄСПЛ став послідовно та цілеспрямовано переходити у своїй тлумачній діяльності від захисту абстрактного конструкту людських прав як феномену до захисту відповідних осіб у їх буттєвих ситуаціях за умови порушення державами-членами Ради Європи їх конвенційних прав. Завдяки цьому було подолано парадокс у діяльності Суду, про який йшлося вище. Згодом цей принцип було доповнено положенням про те, що неприпустиме обмеження державою-стороною Конвенції людських прав і свобод до тієї міри, що останні внаслідок цього втрачають свою сутність. Дане положення було обґрунто-

ване ЄСПЛ у рішенні Суду в справі «Часагно та інші проти Франції»: «Особа не користується свободою об'єднання, якщо можливості вибору чи дії, які їй залишаються, виявляються не існуючими чи обмеженими настільки, що не пропонують жодної вигоди» (п.114) [21]. Таке обмеження людських прав і свобод, резюмував Суд, «не сумісне з предметом і метою Конвенції, яка полягає не у теоретичному та ілюзорному захисті прав, а в захисті дійсному та ефективному» (п. 100) [21].

Так само кардинально змінили розуміння і тлумачення принципу the Rule of Law обґрунтування ЄСПЛ правил щодо автономного тлумачення правової ситуації у кожній окремо взятій справі [22], яке стало продовженням та поглибленням попереднього правила та пропорційного тлумачення прав особи [23]. Щодо першого із цих правил слід зазначити, що воно було сформульоване Судом у висновку по справі «Енгель та інші проти Нідерландів». Зокрема, розглядаючи дану справу, Суд зазначив, що в принципі для того, щоб з'ясувати, чи мало місце порушення Конвенції, «потрібно враховувати конкретну ситуацію» (п. 59). Він також дійшов висновку, що межі, за які відповідно до положень ст. 5 Конвенції не вправі виходити держава, «не однакові» (п. 59) [22], тобто для різних категорій індивідів. В даній справі ЄСПЛ визначив ще один важливий принцип тлумачення Конвенції: ст. 5 ЄКПЛ, на відміну від багатьох інших її статей, не покладає на державу жодних позитивних зобов'язань, оскільки стосується тільки заборони свавільного позбавлення волі особи державою. Інші випадки втручання держави у сферу фізичної недоторканності особи ця стаття Конвенції залишає поза сферою своєї дії.

Щодо вимоги пропорційності втручання держави у право особи Суд виробив на основі ціннісного тлумачення Конвенції трьоохланкове правило, згідно якого таке втручання може здійснюватися, по-перше, тільки «згідно із законом» (бути передбаченим законом). По-друге, воно має переслідувати «легітимну ме-

ту». По-третє, воно повинно бути «необхідним у демократичному суспільстві». Причому суд має щоразу «перекоонатися у тому, що втручання, з огляду на факти і обставини конкретної справи, яку він розглядає, справді було необхідним» (п. 65). Якщо ЄСПЛ з'ясує, що законодавство держави не відповідало вимогам якості закону», то дане втручання буде розцінене ним як таке, що не було «встановлене законом» і відразу буде констатовано факт порушення Конвенції без дослідження ЄСПЛ справи за іншими критеріями.

Як пізніше з'ясував ЄСПЛ, для кожного типу справ правила автономного і пропорційного тлумачення мають свої особливості. Сенсом двох останніх правил та їх найголовнішим функціональним призначенням було забезпечення превалювання «справедливого балансу» між сторонами справи під час її розгляду. Проте ці два правила прецедентної практики ЄСПЛ не мають нездоланного абсолютного характеру й інколи з них робляться винятки, зокрема, коли постає проблема конфлікту прав особи-заявника у ЄСПЛ та прав жертви цієї особи. Прикладом останнього є рішення Великої Палати ЄСПЛ у справі «Гефген проти Німеччини» [24].

Ще одним правилом цього логічного ряду стало обґрунтоване ЄСПЛ положення про те, що «обмеження конвенційних прав [особи] мають тлумачитись звужувально». Воно було виведене під час розгляду Судом справи «Санді Таймс проти Сполученого Королівства» [23]. Це правило стосувалося усіх суб'єктів правозастосування, а в першу чергу судових інституцій. Його призначенням була компенсація нерівності можливостей особи та публічного суб'єкта передусім у сфері реалізації людських прав і свобод.

Завершує логічний ряд вищезазначених інноваційних правил тлумачення ЄСПЛ ряд обґрунтованих Європейським судом з людських прав положень, у яких розкривається правова природа Конвенції: висновки Суду про те, що ЄСПЛ властивий «особливий характер як договору з прав людини» [25] та що вона є

«інструментом європейського публічного порядку у захисті окремої людини» [26], а також висновок, що ЄСПЛ як «інструмент європейського публічного порядку» визначає «колективні обов'язки» і «колективне забезпечення» передбачених нею гарантій [27].

Вищезазначені принципи та логічні правила тлумачення ЄСПЛ Європейським судом з людських прав, а також висновки Суду щодо правової природи Конвенції, взяті у сукупності, являють собою еластичну систему загальних критеріїв розуміння і тлумачення принципу верховенства права як найефективнішого універсального інструмента захисту людських прав і свобод. Вони є світоглядним і методологічним ядром парадигмальної матриці цього захисту, а її квінтесенцію складає метафора «Особа проти держави».

Повний обсяг цієї матриці значно ширший. До її загальної частини належать також консенсусно ухвалені Венеційською Комісією у 2011 р. висновки щодо розуміння шести обов'язкових елементів поняття «верховенство права», а саме: а. Законність, включаючи прозорий, підзвітний та демократичний процес введення в дію приписів права; в. Юридична визначеність. с. Заборона свавілля; d. Доступ до правосуддя, представленого незалежними та безсторонніми судами, включно з тим, що здійснюють судовий нагляд за адміністративною діяльністю; е. Дотримання прав людини; f. Заборона дискримінації та рівність перед законом» [28] й у 2016 р. майже двісті критеріїв «Мірила правовладдя» [29]. При виробленні цих стандартів було враховано також творчо переосмислений досвід ЄСПЛ, а тому вони до певної міри повторюють вищевикладені правила ЄСПЛ, водночас збагачуючи їх, а також мають своїм функціональним призначенням значно ширшу сферу застосування.

Це константна частина парадигмальної матриці захисту людських прав і свобод, яка є атрибутивною для розгляду кожної справи не тільки в ЄСПЛ, але й судами держав-членів Конвенції. Вона є

ядром нормативного стандарту захисту людських прав й основоположних свобод особи, передбачених ЄКПЛ. Такою є пряма вимога статей 1, 32 і 46 Конвенції. Стосовно національних судів України цей їх обов'язок підсилений також приписами національного законодавства, а саме пунктом 1 Закону України про ратифікацію ЄКПЛ, відповідно до якого Україна беззастережно визнала дію на власній території ст. 46 Конвенції стосовно обов'язковості юрисдикції Європейського суду з людських прав в усіх питаннях, які належать до сфери тлумачення та застосування Конвенції [30]. Відповідно до ст. 17 Закону України про виконання рішень і застосування практики ЄСПЛ національні суди зобов'язані під час розгляду справ застосовувати прецедентну практику Суду як пряме джерело права [31].

4. Характер вироблених ЄСПЛ еластичних правил вирішення ним конкретних типів справ. Крім константної частини, зміст в цілому парадигмальної матриці захисту людських прав і свобод за допомогою інструментарію принципу the Rule of Law включає також вироблені Європейським судом з людських прав еластичні правила вирішення конкретних категорій справ. Ці правила, в свою чергу, зазнали значної еволюції і продовжують динамічно розвиватися. Вони являють собою з точки зору конкретної справи перемінну частину парадигмальної матриці захисту людських прав і свобод. Їх поява зумовлювалася головним чином напрацюванням ЄСПЛ мінімально необхідного досвіду щодо інтерпретації певної категорії справ, який дозволяв побачити причинно-наслідкові зв'язки, а також затребуваністю відповідних узагальнень правозастосовною практикою національних держав.

До прикладу, у сфері реалізації права на справедливий суд ЄСПЛ виробив кілька груп еластичних правил вирішення спорів між собою та державою. Зокрема, таке правило щодо незалежного й неупередженого розгляду було сформульоване Судом у процесі розгляду цілого ряду справ. Зокрема, в своєму рі-

шенні у справі «П'єрсак проти Бельгії» [32] ЄСПЛ обґрунтував принцип безсторонності суду та сформулював тлумачення понять «незалежний» і «безсторонній» суд, а також базові критерії визначення неупередженості (безсторонності), які передбачали суб'єктивні та об'єктивні складові. Необхідно зазначити, що дане рішення Суду здійснило визначальний вплив на всю подальшу практику ЄСПЛ в даній сфері. Так, уже через два роки Суд в іншому своєму рішенні щодо незалежності й неупередженості розгляду справ, яке стало не менш відомим, ніж попереднє — у справі «Де Куббер проти Бельгії» [33] звернув увагу навіть на тонкощі, які і до цих пір зазвичай не беруться до уваги українськими судами, але з точки зору справедливого судочинства є надзвичайно важливими. У пункті 24 свого рішення, пославшись на справу «П'єрсак проти Бельгії», ЄСПЛ резюмував: «...навіть видимість (незалежності й неупередженості розгляду. — Р. Г. і П. П.) може бути важливою» [33]. А у пункті 26 Суд, відтворивши відому англійську максиму з цього приводу, резюмував, що «правосуддя повинно не тільки чинитися, повинно бути також видно, що воно чиниться» [33]. «Мова йде про довіру, яку в демократичному суспільстві суди мають викликати у громадськості, і, понад усе, у обвинуваченого, якщо йдеться про кримінальний процес» (п. 30) [33] — таким був головний висновок ЄСПЛ у цій справі.

Згодом Суд доповнив вищезазначений принцип наступним положенням: «...при вирішенні того, чи є у справі обґрунтовані причини побоюватися, що певний суддя був небезстороннім, позиція заінтересованої особи є важливою, але не вирішальною. Вирішальним же є те, чи можна вважати такі побоювання об'єктивно обґрунтованими». Дане положення міститься у рішеннях Суду у справі «Вештайн проти Швейцарії» (п. 44) [34] та у справі «Ферантелі та Сантанжело проти Італії» (п. 58) [35].

Нарешті, у своєму висновку у справі «Файндлей проти Великої Британії» [36]

ЄСПЛ свій вищезазначений ряд критеріїв для визначення незалежності й неупередженості розгляду справи, поповнив наступними, зазначивши при цьому, що «для визначення того, чи може суд вважатися «незалежним» для цілей п. 1 ст. 6 Конвенції, до уваги, окрім іншого, слід взяти такі критерії: спосіб, у який судді призначаються на посаду, та на який строк; існування захисних механізмів протидії зовнішньому впливу; і те, чи складає трибунал (суд. — Р. Г. і П. П.) враження незалежного» (п. 73) [36]. З часом вищезазначений ряд критеріїв незалежного й неупередженого розгляду справи зазнав ще цілого ряду доповнень, які, проте, не зробили його вичерпним. Цей підхід можна назвати горизонтальним способом додавання рівноцінних критеріїв.

Інший підхід ЄСПЛ застосував до визначення еластичних правил захисту права власності. Основне ядро цього підходу було відразу сформульоване у межах рішення Суду у справі «Спорронг і Льоннрот проти Швеції» [37]. У ньому ЄСПЛ, посилаючись на структуру ст. 1 Першого протоколу до Конвенції, зазначив наступне: «Ця стаття містить три окремі норми. Перша норма, яка має загальний характер, проголошує принцип мирного володіння майном; друга норма стосується випадків позбавлення майна і підпорядковує його певним умовам — вона міститься у другому реченні частини першої. Третя норма визначає, що держави мають право, зокрема, контролювати використання майна, відповідно до загальних інтересів, шляхом запровадження законів, які вони вважають необхідними для забезпечення такої мети; ця норма міститься в частині другій. Перед тим, як з'ясувати, чи було дотримано першу норму, Суд повинен встановити застосовність у цій справі решти двох норм» (п. 52). З тих пір правова модель захисту права власності особи зали-

шається незмінною, однак зазнали великої еволюції у напрямку посилення захисту права власності особи тлумачення ЄСПЛ феноменів «майна» та «мирного володіння майном».

Висновки. 1. Одним з визначальних чинників, що зумовлює зміст принципу the Rule of Law у кожен окремо взятий історичний період, є антропосоціокультурний контекст відповідної епохи. Ключовими системоутворюючими чинниками такого контексту у середині ХХ ст. стали людиноцентристський поворот, кардинальна зміна суб'єктності індивідів та зумовлена ними революція у сфері захисту людських прав і свобод. 2. Світоглядна криза ЄСПЛ у перший період його діяльності була зумовлена конфліктом позитивістського світогляду переважної більшості тодішніх суддів ЄСПЛ та природним характером людських прав і свобод. Методологічна криза у діяльності ЄСПЛ стала зворотною стороною кризи світоглядної і відобразала домінування текстуального підходу суддів до тлумачення Конвенції. Вона була подолана внаслідок доповнення ЄСПЛ цього підходу аксіологічним підходом. 3. Усі вищесформульовані Європейським судом з людських прав принципи і загальні правила щодо розгляду справ та положення стосовно правової природи Європейської Конвенції із захисту людських прав і основоположних свобод мають характер родових критеріїв принципу the Rule of Law як універсального інструменту захисту людських прав і свобод. 4. Виробленим ЄСПЛ еластичним правилам вирішення конкретних типів справ притаманний видовий характер як критеріїв принципу the Rule of Law у сфері захисту людських прав і свобод. Обидва види цих критеріїв атрибутивно необхідні для правомірного вирішення будь-якої справи, що стосується захисту людських прав і свобод.

Список використаної літератури

1. Рабінович П. Права людини: діалектика універсалізації й урізноманітнення. Вісник Академії правових наук України. Харків. 2001. № 4 (27). С. 13—21.

2. Браян Таманага. Верховенство права. Історія. Політика. Теорія. Пер. з англ. Андрія Терещенка. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія». 2007. 208 с.
3. Гаудер Пол. Верховенство права в реальному світі. Пер. з англ. Д. Вовк, В. Гончаров, К. Горобець та ін.; кер. Проект Д. Лученко; наук. ред. Д. Вовк. Харків. Право. 2018.
4. Paul Ricoeur. The Course of Recognition. Harvard University Press: London, England/Cambridge, Mass. Orig. Parours de la reconnaissance 2004. Translated by David Pellauer.
5. Paul Ricoeur. Oneself as Another. University of Chicago Press; Reissue edition. 1995.
6. Luzius Wildhaber. The European Court of Human Rights: The Past, the Present, the Future 11 American University International Law Review. 2007. Vol. 22, Issue 2.
7. Аристотель. Нікомахова етика. Київ. Аквілон-Плюс. 2002. 480 с.
8. Гадамер Г.-Г. Істина і метод: Основи філософської герменевтики. Т. 1. Переклад з нім. О. Мокровольського. Київ: Юніверс. 2000. 464 с.
9. Gustav Radbruch. Rechtsphilosophie. Studienausgabe. Herausgegeben von Ralf Dreier und Stanley L. Paulson. C. F. Müller. Heidelberg.
10. Larenz K. Methodenlehre der Rechtswissenschaft. Springer — Verlag. 1991.
11. Циппеліус Р. Юридична методологія. Пер. з нім., адаптація, приклади з права України і список термінів Р. Корнута. К. 2004. 176 с.
12. Кірхер Г. Забезпечення єдності судової практики Німеччини. Право України. 2012. № 11—12. С. 157—161.
13. Pfersmann O. Contre le neo-realisme juridique. Pour un debat sur l'interpretation. Revue franaise de droit constitutionnel. 2002/2. № 50. Pp. 279—334.
14. Troper M. Replique a Otto Pfersmann. Revue Franzaise de Droit Constitutionnel. 2002/2. № 50. Pp. 335—353.
15. Pfersmann O. Une theorie sans objet, une dogmatique sans theorie. En reponse a Michel Troper. Revue Francaise de Droit Constitutionnel. 2002/4. № 52. Pp. 759—788.
16. Riccardo G. Interpretive Statements, in Ernesto Garzon Valdes, Werner Krawietz, Georg Henrik von Wright, Ruth Zimmerling (eds.), Normative Systems in Legal and Moral Theory. Festschrift for Carlos E. Alchourron and Eugenio Bulygin, Duncker&Humblot. Berlin, 1997. Pp. 279—292.
17. Case of Tyrer v. the United Kingdom. (application no. 5856/72) [1978] 2 EHRR 1, [1978] ECHR 2. 25 April 1978. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22%3A%22001-57587%22%7D>.
18. Luzius Wildhaber. The European Court of Human Rights in action. Ritsumeikan Law Review. 2004. No. 1.
19. Головатий С. Про людські права. Лекції. Київ: Дух і Літера. 2016. 760 с.
20. Case of Airey v Ireland 32 Eur Ct HR Ser A (1979); [1979] 2 E.H.R.R. 305. URL: <https://www.escri-net.org/caselaw/2006/airey-v-ireland-32-eur-ct-hr-ser-1979-1979-2-ehrr-305>.
21. Case of Chassagnou and others v. France. (Application nos. 25088/94, 28331/95 and 28443/95) ECHR 22. 29 April 1999. URL: <https://jurinfo.jep.gov.co/normograma/compilacion/docs/pdf/CASE%20OF%20CHASSAGNOU%20AND%20OTHERS%20v.%20FRANCE.PDF>.
22. Case of Engel and Others v. The Netherlands. (Application nos. 5100/71; 5101/71; 5102/71; 5354/72; 5370/72) URL: <https://policehumanrightsresources.org/engel-and-others-v-the-netherlands-application-nos-5100-71-5101-71-5102-71-5354-72-5370-72>.
23. Case of Sunday Times v. the United Kingdom. (application no. 6538/74) [1979] 2 EHRR 245, [1979] ECHR 1, [1980] ECHR 6. 26 April 1979, A 30. URL: <https://international.vlex.com/vid/sunday-times-v-united-872427976>.
24. Case of Gdfgen v. Germany. (Application no. 22978/05). 1 June 2010 URL: <https://hudoc.echr.coe.int/Eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-99015%22%7D>.
25. Case of Al-Adsani v United Kingdom (Application no. 35763/97) (2002) 34 EHRR 273. 21 November 2001. URL: <https://redress.org/news/al-adsani-v-the-united-kingdom/>.
26. Case of Loizidou v. Turkey (Preliminary objections) (Application no. 15318/89). 23 March 1995. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22%3A%22001-57920%22%7D>.
27. Case of IRELAND v. THE UNITED KINGDOM (Application no. 5310/71). 18 January 1978. <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22%3A%22001-181585%22%7D>.
28. Верховенство права. Доповідь, схвалена Венеційською комісією на 86-му пленарному засіданні (Венеція, 25—26 березня 2011 р.) на основі коментарів, що їх надали: пан Пітер Ван Дайк (член Комісії, Нідерланди), пані Грет Галлер (член Комісії, Швейцарія), пан Джефрі Джауел (член комісії, Велика Британія) та пан Коарло Туорі (член комісії, Фінляндія). Право України. 2011. № 10.

- 16

18. Luzius Wildhaber. The European Court of Human Rights in action. Ritsumeikan Law Review. 2004. No. 1.
19. Holovatyi S. Pro liudski prava. Lektsii. Kyiv: Dukh i Litera. 2016. 760 p.
20. Case of Airey v Ireland 32 Eur Ct HR Ser A (1979): [1979] 2 E.H.R.R. 305 URL: <https://www.eschr-net.org/caselaw/2006/airey-v-ireland-32-eur-ct-hr-ser-1979-1979-2-ehrr-305>.
21. Case of Chassagnou and others v. France. (Application nos. 25088/94, 28331/95 and 28443/95) ECHR 22. 29 April 1999. URL: <https://jurinfo.jep.gov.co/normograma/compilacion/docs/pdf/CASE%20OF%20CHASSAGNOU%20AND%20OTHERS%20v.%20FRANCE.PDF>.
22. Case of Engel and Others v. The Netherlands. (Application nos. 5100/71; 5101/71; 5102/71; 5354/72; 5370/72) URL: <https://policehumanrightsresources.org/engel-and-others-v-the-netherlands-application-nos-5100-71-5101-71-5102-71-5354-72-5370-72>.
23. Case of Sunday Times v. The United Kingdom. (application no. 6538/74) [1979] 2 EHRR 245, [1979] ECHR 1, [1980] ECHR 6. 26 April 1979, A 30. URL: <https://international.vlex.com/vid/sunday-times-v-united-872427976>.
24. Case of Gdfgen v. Germany. (Application no. 22978/05). 1 June 2010 URL: [https://hudoc.echr.coe.int/Eng/#{%22itemid%22:\[%22001-99015%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/Eng/#{%22itemid%22:[%22001-99015%22]}).
25. Case of Al-Adsani v United Kingdom (Application no. 35763/97) (2002) 34 EHRR 273. 21 November 2001. URL: <https://redress.org/news/al-adsani-v-the-united-kingdom/>.
26. Case of Loizidou v. Turkey (Preliminary objections) (Application no. 15318/89). 23 March 1995. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-57920%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-57920%22]}).
27. Case of IRELAND v. THE UNITED KINGDOM (Application no. 5310/71). 18 January 1978. [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-181585%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-181585%22]}).
28. Verkhovenstvo prava. Dopovid, skhvalena Venetsiiskoiu komisiieiu na 86-mu plenarnomu zasidanni (Venetsiia, 25—26 bereznia 2011 r.) na osnovi komentariiv, shcho yikh nadaly: pan Piter Van Daik (chlen Komisii, Niderlandy), pani Hret Haller (chlen Komisii, Shveitsariia), pan Dzhefri Dzhauei (chlen komisii, Velyka Brytaniia) ta pan Koarlo Tuori (chlen komisii, Finliandiia). Pravo Ukrainy. 2011. № 10.
29. Mirylo pravovladdia. Ukhvaleno Venetsiiskoiu Komisiieiu na 106-mu plenarnomu zasidanni (Venetsiia, 11—12 bereznia 2016 r.). Skhvaleno Komitetom Ministriv (na rivni yikh zastupnykiv) na 1263-mu zasidanni (6—7 veresnia 2016 roku). Skhvaleno Konhresom mistsevykh i rehionalnykh vlad Rady Yevropy na 31-y sesii (19—21 zhovtnia 2016 r.). Komentar. Hlosarii. Per. z anhli. Serhiia Holovatoho. Strasburh, 18 bereznia 2016 r. Doslidzhennia № 711/2013. 164 p.
30. Pro ratyfikatsiiu Konventsii pro zakhyt prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod 1950 roku, Pershoho protokolu ta protokoliv N 2, 4, 7 ta 11 do Konventsii. Zakon Ukrainy vid 17.07.1997 № 475/97-VR. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 1997. № 40. St. 263.
31. Pro vykonannia rishen ta zastosuvannia praktyky Yevropeiskoho sudu z prav liudyny. Zakon Ukrainy vid 23.02.2006 № 3477-IV. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 2006. № 30. St. 260.
32. Case of Piersack v. Belgium. (Application no. 8692/79). 1 October 1982. URL: <https://www.conjur.com.br/dl/case-of-piersack-belgium.pdf>.
33. Case of de Cubber v. Belgium. (Application no. 9186/80). 26 October 1984. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/ukr#{%22itemid%22:\[%22001-57465%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/ukr#{%22itemid%22:[%22001-57465%22]}).
34. Case of Wettstein v. Switzerland. (Application no. 33958/96). 21 December 2000. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22002-5867%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22002-5867%22]}).
35. Case of Ferrantelli and Santangelo v. Italy. (Application no. 19874/92). 7 August 1996. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13642989708406661>.
36. Case of Findlay v. The United Kingdom. (Application no 10/1995/616/706). 25 February 1997. URL: <https://www.refworld.org/cases,ECHR,3ae6b66d1c.html>.
37. Case of Sporrang and Lunnroth v. Sweden. (Application no. 7151/75; 7152/75). 18 December 1984. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/SO0615>.

Patsurkivskyy P. S., Havrylyuk R. O. Modernization of the ECtHR Principle of the Rule of Law as a Paradigmatic Matrix for the Protection of Human Rights and Freedoms. The article, based on anthropo-sociocultural, value and systemic approaches, examines the modernization of the principle of the rule of law by the European Court of Human Rights as a paradigm matrix for the protection of human rights and fundamental freedoms. The specific tasks of the research are the analysis of: a) the evolution of the anthropo-socio-cultural

context of the implementation of the ECHR principle of the rule of law; b) the causes and nature of the worldview and methodological crisis in the interpretative activity of the ECHR; c) the content of the basic principles substantiated by the ECtHR and the general rules for its consideration of all cases; d) the nature of the flexible rules developed by the ECtHR for resolving specific types of cases. As a result of the study, the authors came to a number of conclusions: 1. One of the determining factors that defines the content of the principle of the rule of law in each separately taken historical period is the anthropo-socio-cultural context of the corresponding era. The key system-forming factors of such a context in the middle of the 20th century became a human-centric turn, a radical change in the subjectivity of individuals and the revolution caused by them in the field of protection of human rights and freedoms. 2. The worldview crisis of the ECtHR in the first period of its activity was of a concrete-historical character caused by the conflict between the positivist worldview of the overwhelming majority of the then judges of the ECtHR and the natural nature of human rights and freedoms. The methodological crisis in the activities of the ECtHR became the reverse side of the crisis in terms of worldview and reflected the dominance of the textual approach of judges to the interpretation of the Convention. It was overcome as a result of the ECtHR supplementing this approach with an axiological one. 3. All the principles and general rules for the consideration of cases formulated by the European Court of Human Rights and the provisions on the legal nature of the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, as well as the six mandatory elements of the concept of «rule of law» and the criteria for measuring rule of law, adopted by the Venice Commission consensually, have the character of generic criteria for the rule of law as a universal instrument for protecting human rights and freedoms. 4. The flexible rules for solving specific types of cases developed by the ECHR have a specific nature as criteria for the principle of the rule of law in the field of protection of human rights and freedoms. Both types of these criteria are attributively necessary for the legal resolution of any case related to the protection of human rights and freedoms.

Key words: principle of the rule of law, human rights and fundamental freedoms, ECHR, modernization, paradigm matrix.